

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 360

Agrobiznes 2014

Problemy ekonomiczne i społeczne

Redaktorzy naukowi
Anna Olszańska
Joanna Szymańska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korlub

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-458-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Romuald Jończy , Problem nierejestrowanej emigracji definitywnej (emigracji zawieszonyj) w badaniu procesów społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich	11
Agnieszka Baer-Nawrocka , Zmiany w spożyciu i stopniu samowystarczalności żywnościowej w Unii Europejskiej	19
Katarzyna Kokoszka , Finansowanie UE dla zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich – wsparcie dla rolnictwa czy rozwoju regionalnego?	28
Walenty Pocza , Wspólna waluta euro – potencjalne skutki jej wprowadzenia dla rolnictwa w Polsce	37
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , Struktura agrobiznesu w Polsce i jego znaczenie w gospodarce w kontekście integracji z UE	47
Józef Kania , System wiedzy i informacji rolniczej w rolnictwie polskim	55
Marek Wigier , Polityka rolna i zmiany strukturalne w rolnictwie polskim po akcesji do UE	63
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , Zróżnicowanie poziomu absorpcji funduszy unijnych w kujawsko-pomorskim w kontekście byłych granic zaborów	72
Ryszard Kata , Działalność banków w sferze obsługi finansowej agrobiznesu w Polsce	82
Jarosław Gołębiewski , Zmiany produktywności pracy w łańcuchu żywnościowym w Polsce	91
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Partycypacja pracownicza w przedsiębiorstwach agrobiznesu z perspektywy ustawodawstwa	99
Tomasz Pajewski , Wpływ funduszy unijnych na rozwój aktywów trwałych w polskim rolnictwie	108
Krzysztof Firlej , Źródła transferu wiedzy i technologii w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego	117
Grzegorz Spychalski , Wyzwania rozwoju regionalnego w kontekście procesów globalizacyjnych	126
Barbara Gołębiewska , Przestrzenne zróżnicowanie powiązań rolnictwa z otoczeniem w latach 2004-2012	141
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Doskonalenie jakości zarządzania warunkiem konkurencyjności w agrobiznesie	151
Małgorzata Juchniewicz , Źródła przewagi konkurencyjnej gospodarstw rolniczych użytkujących zasoby własności rolnej Skarbu Państwa	158

Marta Domagalska-Grędyś , Procesy tworzenia grup producentów rolnych a koniunktura gospodarcza w Polsce (2000-2013).....	167
Iwona Kowalska , Wsparcie finansowe konkurencyjności sektora agrobiznesu w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.....	178
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Ocena wykorzystania środków PROW 2007-2013 na ułatwianie startu młodym rolnikom	188
Danuta Kołodziejczyk , Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce.....	198
Anna Jankowska , Zmiany struktury gospodarstw pod względem wielkości ekonomicznej w Polsce na tle krajów EŚiW po ich akcesji do UE.....	208
Eugeniusz Niedzielski , Przekształcenia sektora państwowego w rolnictwie..	219
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Zmiany strukturalne w rolnictwie duoregionu Pomorze	227
Anna Bisaga , Instytucjonalne uwarunkowania dyfuzji wiedzy w rolnictwie na przykładzie badań w województwie opolskim	236
Alina Daniłowska , Koncepcja dóbr publicznych a rolnictwo	244
Katarzyna Żmija , Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich przy wykorzystaniu środków Unii Europejskiej.....	253
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Rozwój przedsiębiorczości w świetle integracji z Unią Europejską na przykładzie gminy Lubicz.....	262
Aleksander Grzelak , Procesy odnowienia majątku w gospodarstwach rolnych w Polsce w świetle wyników rachunkowości rolnej (FADN)	273
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Ocena przebiegu i realizacji działań zawartych w I osi „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego” PROW 2007-2013.....	281

Summaries

Romuald Jończy , Problem of unregistered definite emigration (suspended emigration) in the study of socio-economic processes in the rural areas ...	18
Agnieszka Baer-Nawrocka , Changes in the consumption of agri-food products and food self-sufficiency in the European Union.....	27
Katarzyna Kokoszka , Financing of EU for rural areas sustainable development – support for agriculture or for regional development?.....	36
Walenty Poczta , Euro, common currency – potential results of its introduction for agriculture in Poland.....	46
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , The structure of agribusiness in Poland and its importance in the economy in the context of the EU integration ...	54
Józef Kania , Agricultural knowledge and information system in Polish agriculture	62

Marek Wigier , Agricultural policy and structural changes in Polish agriculture after the accession to the EU	71
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , The variation in the absorption of EU funds in the Kujawsko-Pomorskie Voivodeship in the context of the former borders of the partitions	81
Ryszard Kata , The activities of banks in the area of financial services for agribusiness in Poland	90
Jarosław Gołębiewski , Changes of labor productivity in the food chain in Poland	98
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Employee participation in agricultural companies – a legislative perspective	107
Tomasz Pajewski , Impact of EU funds on development of fixed assets in Polish agriculture	116
Krzysztof Firlej , Transfer of knowledge and technology in enterprises of the food industry	125
Grzegorz Spychalski , Challenges of regional development in the context of globalization processes	140
Barbara Gołębiewska , Spatial diversity of combining agriculture with the environment in the years 2004-2012	150
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Improvement of management quality as a precondition of competitiveness in agricultural	157
Małgorzata Juchniewicz , Sources of competitive advantage of agricultural businesses using the Agricultural Property Resources of the State Treasury	166
Marta Domagalska-Grędyś , Process of creating agricultural producer groups and economic prosperity in Poland (2000-2013).....	177
Iwona Kowalska , Financial support of the agribusiness competitiveness as part of Rural Development Program	187
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Evaluation of the use of funds RDP 2007-2013 for setting up of young farmers.....	197
Danuta Kołodziejczyk , Infrastructure in social-economic development of gminas in Poland.....	207
Anna Jankowska , Changes in the structure of holdings taking into account the ESU in Poland in the background of the CEEC after the accession to the EU	218
Eugeniusz Niedzielski , Transformations of the state sector in agriculture.....	226
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Structural changes of the agriculture of the duoregion of Pomerania	235
Anna Bisaga , Institutional conditions of knowledge diffusion in agriculture on the basis of the research in the Opole Voivodeship	243
Alina Daniłowska , Public goods concept vs. agriculture	252

Katarzyna Źmija , The development of entrepreneurship in rural areas with the support of the European Union funds	261
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Entrepreneurship development of population of Lubicz commune in the light of integration with the European Union	272
Aleksander Grzelak , The processes of renewal of fixed assets in farms in Poland in the light of results of agricultural accountancy (FADN)	280
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Assessment of the process and implementation of activities in the first axis “Competitiveness Improvement of Agriculture and Forest Sector” between 2007-2013	289

Katarzyna Kokoszka

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

FINANSOWANIE UE DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU TERENÓW WIEJSKICH – WSPARCIE DLA ROLNICTWA CZY ROZWOJU REGIONALNEGO?

Streszczenie: Artykuł jest próbą przedstawienia najważniejszych cech finansowania przez Unię Europejską rozwoju zrównoważonego terenów wiejskich. W opracowaniu wskazano na dotychczasowy model finansowania tego rozwoju w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i narysowano najważniejsze kierunki wsparcia. Głównym celem jest zwrócenie uwagi na konieczność szerszego ujęcia finansowania rozwoju terenów wiejskich w oparciu o instrumenty pozarolnicze. W opracowaniu omówiono nowe podejście do postrzegania rozwoju terenów wiejskich, zaprezentowane w Krajowej strategii rozwoju regionalnego.

Słowa kluczowe: WPR, zrównoważony rozwój terenów wiejskich, finansowanie terenów wiejskich.

DOI: 10.15611/pn.2014.360.03

1. Wstęp

Zrównoważony rozwój jest koncepcją szeroko dyskutowaną i posiadającą wyraźny walor aplikacyjny w aktach prawnych, różnych dziedzinach polityki czy strategiach rozwojowych na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym oraz globalnym¹. Jednocześnie można zaobserwować, że stosowanie zasad zrównoważonego rozwoju ma często charakter deklaracyjny i jest raczej mało zauważalne w sposobie funkcjonowania systemów społeczno-gospodarczych². O celach i zasadach zrównoważonego rozwoju można mówić w kontekście wielu sfer życia gospodarczego i społecznego, w tym rolnictwa i rozwoju terenów wiejskich.

¹ Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest traktowana jako obowiązujący obecnie w Unii Europejskiej paradygmat rozwojowy, co znajduje swoje odzwierciedlenie w zapisach traktatu europejskiego (art. 2). Istotą tego podejścia jest balans między gospodarczymi, społecznymi i środowiskowymi wymiarami rozwoju; W. Knieć, 2012, *Wspólna Polityka Rolna a zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 37.

² G. Dobrzański, 2010, *Problemy edukacji ekonomicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok, s. 65.

Powszechnie funkcjonuje przekonanie, że rozwój ten jest domeną realizowanej w Unii Europejskiej Wspólnej Polityki Rolnej, jeśli zaś nadamy mu optykę zrównoważonego rozwoju, to okaże się, że polityka ta jest traktowana zbyt wąsko i wybiórczo, aby mówić o wdrażaniu najważniejszych elementów zrównoważonego rozwoju na terenach wiejskich. Można bowiem mówić jedynie o pewnych częściach składowych tego procesu, np. finansowaniu inwestycji proekologicznych w gospodarstwach rolniczych, co wpływa na ład ekologiczny systemu rolniczego i na rozwój terenów wiejskich³, czy też o zapewnieniu odpowiedniego parytetu siły nabywczej dla ludności utrzymującej się z rolnictwa poprzez chociażby dopłaty bezpośrednie (aspekt ekonomiczny zrównoważonego rozwoju).

2. Istota wsparcia dla rozwoju terenów wiejskich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej

Wspólna Polityka Rolna finansowana jest z Europejskiego Funduszu Gwarancji Rolnej oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, zachowując przy tym dwufilarowy podział na płatności bezpośrednie oraz z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Pomoc finansowa udzielana jest nie tylko samym rolnikom, ale także przedsiębiorcom i lokalnym samorządom, co ma służyć budowie nowoczesnego sektora rolno-spożywczego, prowadzeniu działalności rolniczej zgodnej z ochroną środowiska, rozwojowi kultury i zachowaniu tradycji na wsi oraz działaniom na rzecz podniesienia jakości życia mieszkańców wsi i ich aktywizacji gospodarczej.

W kontekście zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich chodzi przede wszystkim o odstąpienie w polityce od ujęcia sektorowego na rzecz podejścia horyzontalnego i terytorialnego. Zintegrowanie polityki rozwoju regionalnego i obszarów wiejskich wymaga zupełnie innego niż do tej pory podejścia teoretycznego do rozwoju zarówno rolnictwa, jak i obszarów wiejskich oraz nowych rozwiązań instytucjonalnych⁴. W ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) powinien być to wzrost znaczenia instrumentów nakierowanych na wspieranie rozwoju obszarów wiejskich i powiązanie tej polityki z polityką spójności i innymi działaniami Unii Europejskiej. Należy w tym miejscu podkreślić, że wiązanie rozwoju terenów wiejskich tylko i wyłącznie z instrumentarium WPR jest nieodpowiednie – po pierwsze dlatego, że tzw. II filar tej polityki, mający charakter horyzontalny i służący rozwojowi obszarów wiejskich, jest nieustannie zmniejszany, po drugie zaś, zmiany zachodzące

³ W powszechnej opinii dbanie o stan środowiska przyrodniczego jest wystarczającym warunkiem tego, aby rozwój gospodarczy uznać za zrównoważony, co znacząco zawęża jego problematykę. Szeroko na ten temat traktuje publikacja S. Baker (red.), 2010, *In pursuit of sustainable development – new governance practices at the sub-national level in Europe*, Routledge/ECPR Studies in European Political Science, London, s. 7 i dalsze.

⁴ K. Zawalińska, 2012, *Wnioski i zalecenia wynikające z badań IRWiR w 2011*, „Wieś i Rolnictwo”, nr 1(154), s. 6-15.

w finansowaniu działań w Unii Europejskiej w ramach funduszy unijnych otwierają nowe szanse rozwojowe dla terenów wiejskich⁵.

W związku z tym warto zwrócić uwagę na pewne najbardziej zauważalne procesy, które dokonały się na przestrzeni ostatnich lat w Polsce, powiązane ściśle z osiągnięciem celów Wspólnej Polityki Rolnej; są one następujące⁶:

- zmniejszyła się powierzchnia ogólna gospodarstw rolnych o 1,3 tys. ha;
- wzrósł odsetek gospodarstw prowadzących działalność rolniczą z 69% do 78%;
- zmniejszyła się liczba gospodarstw rolnych o przeszło 90 tys., przy czym największy spadek nastąpił w grupie gospodarstw najmniejszych prowadzonych na granicy opłacalności ekonomicznej;
- zwiększył się udział towarowej produkcji rolniczej (produkcji przeznaczonej na rynek) w produkcji ogółem z 79,8% do 85%.

Wydaje się, że wymienione zmiany miały podłoże czysto ekonomiczne. Można stwierdzić, że istniejące instrumentarium wspierania Wspólnej Polityki Rolnej zmierza do oddzielenia się rolnictwa jako działalności gospodarczej od rozwoju terenów wiejskich, który staje się domeną unijnej polityki spójności. Doświadczenia niektórych krajów i regionów Europy pokazują, że finansowanie projektów z funduszy Unii Europejskiej nie zawsze przynosi zamierzony efekt – pobudzenie wzrostu społeczno-gospodarczego i zmniejszenie różnic rozwojowych w ujęciu regionalnym, krajowym oraz w stosunku do innych krajów UE. Niektóre rezultaty wdrażania mogą być wręcz odwrotne, co najczęściej wynika z błędnego alokowania środków, nieuwzględniającego wszystkich znaczących determinant, do których należą m.in. uwarunkowania polityczne, instytucjonalne czy społeczne, często kluczowe dla lokalnego rozwoju⁷. Znaczne zróżnicowanie rozwojowe poszczególnych regionów wynika w pierwszej kolejności z uwarunkowań historycznych, w drugiej zaś może być efektem sprawności w pozyskiwaniu i efektywnym wydatkowaniu środków europejskich. Warto podkreślić, że choć impulsy rozwojowe płynące z finansowania unijnego są ewidentne, nie zastąpi to konieczności wzmacniania specyficznych determinant lokalnych, które stanowią o przewadze komparatywnej i które budują wewnętrzny potencjał terenu.

Należy przy tym zaznaczyć, że zmiany zachodzące na polskiej wsi mają charakter wielowymiarowy i nie wynikają li tylko z wykorzystania środków unijnych. Rozwój konkretnych obszarów zależy może przecież od bliskości aglomeracji miejskiej czy wzrostu wykształcenia i aspiracji życiowych mieszkańców wsi lub też aktywności lokalnych liderów i ich dynamizującej roli w społeczności wiejskiej.

⁵ Chodzi tutaj o realizowaną strategię rozwoju regionalnego i możliwość rozwoju terenów wiejskich w powiązaniu z centrami miejskimi, o czym mowa w dalszej części opracowania.

⁶ Dane dotyczą Powszechnych Spisów Rolnych z lat 2002 i 2010.

⁷ Należy zwrócić szczególną uwagę na te tzw. miękkie czynniki rozwoju, dotyczące terenów wiejskich; poziom wsparcia instytucjonalnego czy też obecność liderów lokalnych społeczności decydują o powodzeniu zarówno inicjatyw oddolnych, jak i realizacji polityki.

3. Przykład wykorzystania instrumentów wsparcia rozwoju terenów wiejskich – Małopolska

Porządkując dotychczasowe rozważania, należy wspomnieć, że fundusze unijne mają wpływ na gospodarkę przez trzy główne sfery – przez bezpośrednie wsparcie sektora produkcyjnego, przez inwestycje w szeroko pojętą infrastrukturę komunikacyjną, komunalną, środowiskową oraz wydatki na kapitał ludzki i badania naukowe⁸. Realizowane na terenach wiejskich inwestycje w infrastrukturę zwiększają sukcesywnie zasób tzw. kapitału publicznego wykorzystywanego przez sektor prywatny. Wpływ inwestycji infrastrukturalnych, choć jest pozytywny, jego efekty rozłożone są w dłuższej perspektywie czasowej. Inwestycje w infrastrukturę publiczną prowadzą do stopniowej akumulacji kapitału publicznego. O ile jednak infrastruktura transportowa i telekomunikacyjna bezpośrednio wspiera produktywność kapitału w sektorze prywatnym, o tyle istotna część infrastruktury środowiskowej, komunalnej, sportowej i kulturalnej takiej ekonomicznej funkcji nie pełni, podnosząc nie tyle produktywność przedsiębiorstw, ile ogólny poziom życia⁹. Wydatki na rozwój zasobów ludzkich wykorzystywane są przede wszystkim na kształcenie osób dorosłych, w szczególności szkolenia powiązane z rynkiem pracy, oraz dofinansowanie sektora edukacyjnego, w tym jego funkcji naukowych. Wydatki na kształcenie ustawiczne poprzez kanał akumulacji kapitału ludzkiego oddziałują na produkt oraz zatrudnienie. Ich bazową rolą jest jednak interakcja na sytuację na rynku pracy. Tutaj należy pokreślić, że kapitał ludzki, odwrotnie niż jest to w przypadku kapitału fizycznego, ma bardzo długi okres akumulacji.

Z nowego budżetu Unii Europejskiej Małopolska dostanie o 0,5 mld zł więcej niż w poprzednim okresie finansowania; w latach 2014-2020 będzie to kwota 2,39 mld zł (przy 1,9 mld w latach 2007-2013). Wielkość tej kwoty wynika z wcześniejszego sposobu wydawania środków unijnych przez województwa i jest mniejsza jedynie od dotacji dla województwa mazowieckiego. Należy przy tym zwrócić uwagę, że ogólnie większa niż poprzednio pula pieniędzy dla regionów oznacza, że mają one mniejsze szanse na finansowanie swoich lokalnych inwestycji z funduszy zarządzanych z poziomu krajowego.

Jeszcze bardziej interesująco przedstawia się sytuacja dotycząca wykorzystania środków finansowych pochodzących z Unii Europejskiej z punktu widzenia aktywności ich pozyskiwania przez jednostki samorządu terytorialnego. Okazuje się, że na terenie Małopolski liderami pod względem liczby realizowanych projektów są gminy wiejskie. Tę pozycję zawdzięczają nie tyle wielkości pozyskanych środków, ile możliwościom pozyskania środków na małe projekty z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, dzięki czemu liczba projektów realizowanych na terenach wiejskich

⁸ M. Bukowski, D. Pelle, W. Saj, 2011, *Wpływ funduszy unijnych na gospodarkę Polski w latach 2004-2020*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, s. 9.

⁹ Tamże, s. 11.

zwiększyła się dwukrotnie. Jeśli wziąć pod uwagę wskaźnik *per capita* według typu jednostek, to się okaże, że spośród gmin najwyższymi wartościami na mieszkańca dysponowały gminy miejskie – 3191 zł (w tym 1748 zł z kasy unijnej), co wynika między innymi z dużej liczby kosztownych projektów realizowanych w miastach, w szczególności w Krakowie. Wartości są niższe w gminach wiejskich – 1909 zł (w tym 974 zł z Unii Europejskiej) oraz miejsko-wiejskich (2425 zł, UE – 1490 zł), ale za to wyraźnie jest widoczne oddziaływanie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, którego środki stanowią prawie 40% wartości projektów w przypadku gmin wiejskich i nieco ponad 11% w przypadku gmin miejsko-wiejskich.

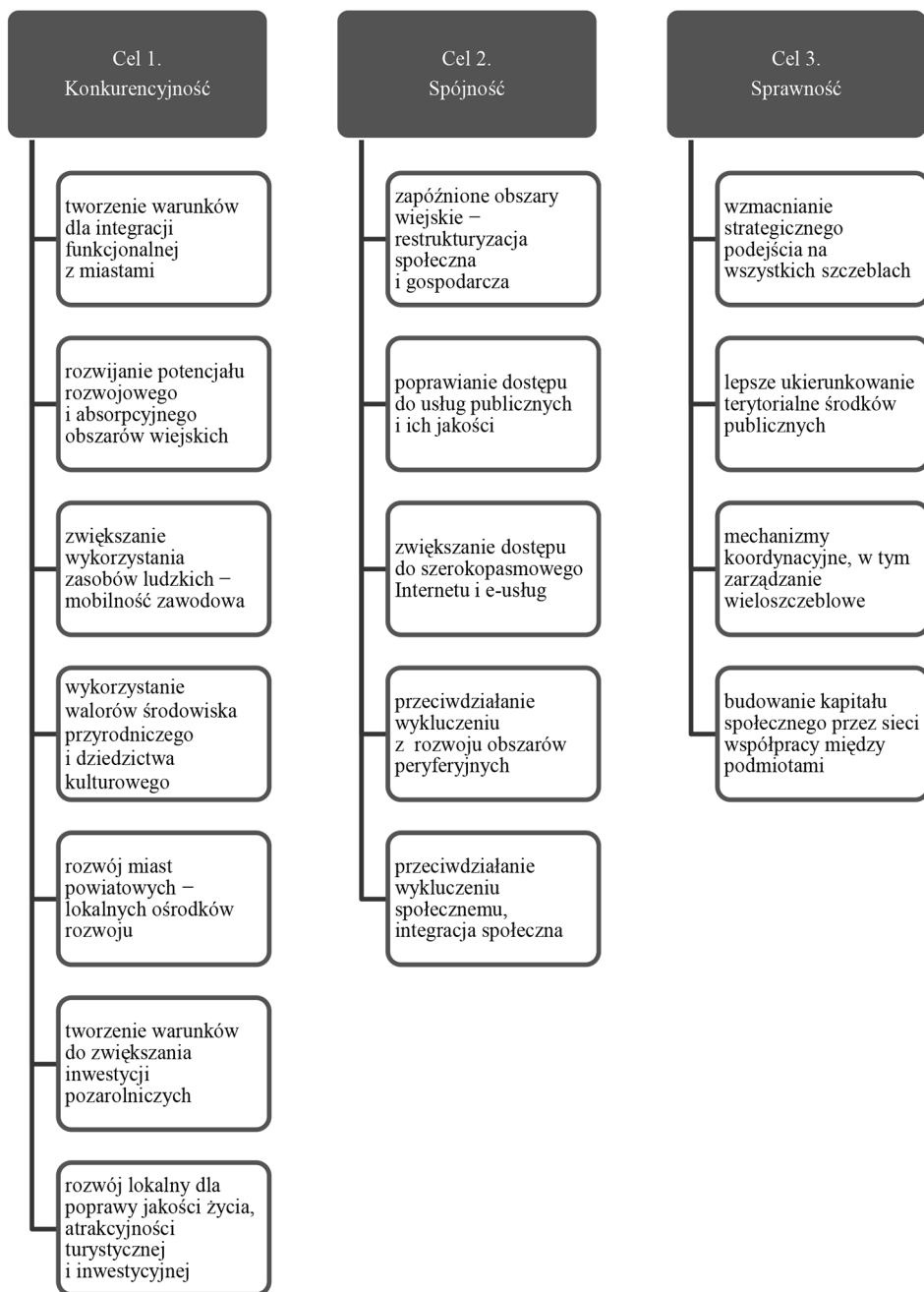
W całym okresie finansowania (w dwóch perspektywach finansowych 2004-2006 oraz 2007-2013) na terenie województwa małopolskiego zrealizowano lub w trakcie realizacji były projekty wartości 34 mld zł (przy czym udział w finansowaniu z Unii Europejskiej wynosił 19,4 mld), bez projektów związanych z realizacją Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej. Rolnicy gospodarujący w województwie małopolskim otrzymali w formie dopłat obszarowych ponad 2,5 mld zł, w tym 1,5 mld z dofinansowań unijnych. W sumie po wejściu do UE Małopolska została wsparta kwotą około 4,2 mld zł na realizację Wspólnej Polityki Rolnej.

Jeśli uznać za priorytet wzrost gospodarczy, społeczny oraz niwelowanie różnicowań rozwojowych, to się okaże, że dalszy rozwój terenów wiejskich wpisuje się w politykę spójności realizowaną już w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014-2020. Podkreślić przy tym należy, że polityka nadaje priorytetowe znaczenie zintegrowanemu i terytorialnemu podejściu do rozwoju, budowaniu i wdrażaniu w oparciu o aktywny udział szczebla regionalnego i lokalnego. Nie należy postrzegać finansowania rolnictwa (rolników – uczestników rynku) jako finansowania terenów wiejskich; podejście horyzontalne powinno być domeną kreowania polityki wobec obszarów wiejskich¹⁰. W przypadku rozwoju terenów wiejskich niezwykle ważny jest aspekt sieciowości tego rozwoju – budowanie i rozwijanie powiązań funkcjonalnych między obszarami o największych potencjałach rozwojowych (najczęściej najbardziej zurbanizowanymi) a obszarami cechującymi się destymulantami rozwojowymi. Wydaje się zasadne stwierdzenie, że to nie „punktowe” sukcesy w zdobywaniu funduszy (rolnik – beneficjent) decydują *de facto* o rozwoju obszarów wiejskich.

4. Istota nowego podejścia do finansowania rozwoju terenów wiejskich

Kolejna perspektywa finansowa Unii Europejskiej 2014-2020 oraz Krajowa strategia rozwoju regionalnego do roku 2020 zakładają, że wspieranie obszarów wiejskich nie jest tylko pochodną realizowanej Wspólnej Polityki Rolnej (tzw. II filar tej poli-

¹⁰ W przeciwnym razie stwarza to niebezpieczeństwo wyłączenia terenów wiejskich z dyskusji o efektywności wykorzystania środków unijnych Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego czy Funduszu Spójności.

Rys. 1. Cele Krajowej strategii rozwoju regionalnego w wymiarze obszarów wiejskich

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, http://www.mir.gov.pl/aktualnosci/polityka_rozwoju/Documents/KSRR_13_07_2010.pdf.

tyki, o charakterze horyzontalnym). Dalsze finansowanie powinno zależeć nie tylko od stopnia rozwoju, ale również od usytuowania wobec ośrodków miejskich, w związku z czym wsparcie dla terenów wiejskich będzie skierowane na¹¹:

- zurbanizowane obszary wiejskie znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie największych miast, gdzie konieczne są zwłaszcza poprawa sytuacji przestrzennej oraz działania integrujące z obszarami miast¹²;
- obszary wiejskie w zasięgu oddziaływania największych ośrodków, w których czynniki i zjawiska rozprzestrzeniania procesów rozwojowych są silne, co wpływa na zróżnicowaną strukturę gospodarczą i względnie dobrą strukturę społeczną tych obszarów, lecz konieczne jest wspomaganie równomiernego rozprzestrzeniania się procesów wzrostowych;
- obszary wiejskie położone peryferyjnie, na których oddziaływanie największych ośrodków miejskich jest nikłe, co powoduje konieczność interwencji przełamującej utrzymywanie się szeregu niekorzystnych zjawisk społecznych, nieodpowiednią strukturę gospodarczą i utrudniony dostęp do usług publicznych¹³.

Dalsze procesy rozwojowe obszarów wiejskich będą wynikały z dwóch przesłanek: po pierwsze, silne powiązanie funkcjonalne z miastami pozwoli wykorzystać potencjały rozwojowe, po drugie, słabsze obszary (rozumiane przede wszystkim jako te, które mają gorszy dostęp do usług publicznych) będą traktowane specjalnie. Rzecz jasna, realizacja na obszarach wiejskich działań polegających na zwiększeniu dostępności komunikacyjnej, rozwoju instytucji otoczenia biznesu, wspieraniu specjalizacji i wielofunkcyjności ulega wzmocnieniu dzięki działaniom horyzontalnym w zakresie kapitału ludzkiego, intelektualnego i społecznego czy wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.

5. Zakończenie

Obszary wiejskie ogniskują dwie zasadnicze grupy narzędzi rozwoju. Jedna z nich wynika z realizacji polityki spójności, która inicjuje i wspiera działania ukierunkowane na zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych w ujęciu horyzontalnym, w szczególności na terenach wiejskich. Instrumentami służącymi do realizacji tejże polityki są Europejski Fundusz Społeczny i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, wspierane przez Fundusz Spójności w zakresie inwestycji w infrastrukturę i środowisko. Druga zaś jest efektem osiągnięcia celów Wspólnej Polityki Rolnej,

¹¹ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, „Regiony – Miasta – Obszary Wiejskie”, Warszawa 2010, s. 150-151.

¹² Głównym czynnikiem rozwojowym w przypadku wszystkich rodzajów obszarów wiejskich jest odpowiednio chłonny rynek pracy i dostęp do usług publicznych. Znacząco mniejszą rolę odgrywają aspekty środowiskowe i specyfika kulturowa terenów wiejskich.

¹³ To właśnie ten rodzaj terenów wiejskich jest beneficjentem quasi-pomocy socjalnej pochodzącej z instrumentów finansowych Wspólnej Polityki Rolnej.

która finansowo i instytucjonalnie wspiera rolnictwo i rozwój terenów wiejskich w państwach członkowskich Unii Europejskiej poprzez¹⁴:

- zwiększenie wydajności produkcji rolnej w drodze postępu technicznego,
- podniesienie poziomu życia ludności rolniczej,
- stabilizację rynków rolnych¹⁵,
- bezpieczeństwo dostaw produktów rolnych¹⁶,
- zapewnienie rozsądnych cen produktów rolnych dla konsumentów,
- zapewnienie racjonalnego rozwoju produkcji rolnej oraz pełnego wykorzystania czynników produkcji¹⁷.

Na terenach wiejskich, które są reprezentowane przez najmniejsze gminy, głównym sposobem na realizację jakichkolwiek inwestycji jest pozyskanie środków pochodzących z Unii Europejskiej. Niemal połowa inwestycji na tych obszarach wciąż finansowana jest dzięki instrumentarium Wspólnej Polityki Rolnej.

Reasumując dotychczasowe rozważania, należy podkreślić, że:

- wsparcie dla terenów wiejskich, w związku z kolejnymi modulacjami Wspólnej Polityki Rolnej, zaczyna być postrzegane jako zmiana optyki rozwoju obszarów wiejskich w kierunku podejścia do nich raczej jako niemiejskich terenów do życia niż do obszarów związanych z produkcją rolniczą;
- sporym wyzwaniem dla obszarów wiejskich będzie wyraźna ewolucja wsparcia unijnego w kierunku innowacyjności i działań badawczo-rozwojowych; z punktu widzenia rozwoju zrównoważonego terenów wiejskich nieskorzystanie z tej szansy oznaczać może znaczące wykluczenie wsi z głównego nurtu budowania społeczeństwa opartego na wiedzy;
- środki związane z rozwojem terenów wiejskich pochodzą również z Europejskiego Funduszu Społecznego, co wydatnie zwiększa szanse na zdynamizowanie działań służących walce z wyłączeniem społecznym i ograniczeniem ubóstwa;
- rozwój terenów wiejskich powinien tworzyć swoistą równowagę dla dynamicznego rozwoju miast w regionie (w przypadku Małopolski szczególnie Krakowa), co ma niebagatelne znaczenie dla przestrzennego ładu regionu w kontekście zrównoważonego rozwoju, a także ewentualnego zjawiska urbanizacji terenów;
- okres finansowania unijnego 2014-2020 będzie ostatnim, który będzie w takiej mierze wspierał duże inwestycje infrastrukturalne; w toczących się dyskusjach

¹⁴ 8 roczny raport – Małopolskie Obserwatorium Polityki Rozwoju, 2012, Departament Polityki Regionalnej, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków, s. 8.

¹⁵ Często krytykowany mechanizm zakłócający reguły wolnorynkowe, legitymizowany poprzez pełnienie przez rolnictwo m.in. funkcji środowiskowych.

¹⁶ Chodzi tutaj o aspekt zarówno ilościowy, jak i jakościowy w sensie odpowiedniej jakości żywności czy jej walorów zdrowotnych.

¹⁷ Zapis ten jest ukłonem w stronę zrównoważonego rozwoju rolnictwa i terenów wiejskich poprzez harmonijny wzrost produkcji przy wykorzystaniu trzech czynników produkcji – ziemi, pracy i kapitału.

na przyszłym kształtem polityki spójności wyraźnie podkreśla się znaczenie „miękkich” inwestycji związanych z kapitałem ludzkim;

- w świetle nowej polityki rozwoju regionalnego zawartej w Krajowej strategii rozwoju regionalnego finansowanie rozwoju terenów wiejskich dokonywać się będzie w ścisłym powiązaniu z miejskimi centrami rozwojowymi, co posłużyć powinno szczególnie rynkowi pracy, a także zwiększeniu dostępności do dóbr publicznych.

Literatura

- Baker S. (red.), 2010, *In Pursuit of Sustainable Development – new governance practices at the sub-national level in Europe*, Routledge/ECPR Studies in European Political Science, London.
- Bukowski M., Pelle D., Saj W., 2011, *Wpływ funduszy unijnych na gospodarkę Polski w latach 2004-2020*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa.
- Dobrzański G., 2010, *Problemy edukacji ekonomicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.
- Knieć W., 2012, *Wspólna Polityka Rolna a zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, http://www.mir.gov.pl/aktualnosci/polityka_rozwoju/Documents/KSRR_13_07_2010.pdf [15.02.2014].
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, *Regiony – miasta – obszary wiejskie*, Warszawa.
- Zawalińska K., 2012, *Wnioski i zalecenia wynikające z badań IRWiR w 2011*, „Wieś i Rolnictwo”, nr 1(154).
- 8 roczny raport – *Małopolskie Obserwatorium Polityki Rozwoju*, 2012, Departament Polityki Regionalnej Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków.

FINANCING OF EU FOR RURAL AREAS SUSTAINABLE DEVELOPMENT – SUPPORT FOR AGRICULTURE OR FOR REGIONAL DEVELOPMENT?

Summary: This paper evaluates the problem of financial support of rural areas sustainable development. It mainly focuses on the present model of financing rural areas and on some changes connected with a new perspective of the European Union 2014-2020 and the strategic program of National Strategy of Regional Development 2010-2020.

Keywords: CAP, sustainable development of rural areas, financial support of rural areas.